

SZÓTÁRSZEMLE

Goreczky Zsolt

Latin–magyar alapszótár

Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2014. 172 p.

ISBN: 978-615-5219-61-0

Margalits Ede – Kovács Erzsébet

Magyar–latin közmondásszótár

2000 magyar közmondás, szólás klasszikus és újkori latin megfelelője

Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2014. 226 p.

ISBN: 978-615-5219-56-6

Kevés olyan területe van a humán kultúrának, amely oly gyors ütemben vesztené el ismerőit, mint a klasszikus irodalom és ennek kulcsa, a latin nyelv. A latin még 200 évvel ezelőtt is a vallás, a tudományos élet, az iskolai oktatás meghatározó nyelve volt, a klasszikus kultúra ismerete átszötte a művelt emberek mindennapjait, a latin idézetek, közmondások közismert hivatkozási alapot jelentettek. Mára azonban a latin nyelvismeret némileg egzotikusnak számít, és a szakembereken túl az átlagember kevéssé ismeri a klasszikus műveltséget. Pedig az európai kultúra az antikvitásban gyökerezik, és ennek számos, nyelvi kifejezésben is rögzült lenyomata van: olyan latin idézetek, szólások, közmondások, amelyeknek van magyar megfelelője.

Ezen a helyzeten igyekszik segíteni a Tinta Könyvkiadó két 2014-ben megjelent kiadványa: a *Latin–magyar alapszótár* és a *Magyar–latin közmondásszótár*. Mindkét munka a szélesebb közönséget célozza: azokat, akik nem szakemberek, de szeretnének utánanézni egy-egy gyakoribb latin szó jelentésének, vagy szép latin és magyar szólásokban gyönyörködnének, színesíteniék műveltségüket.

Bár az utóbbi másfél évszázadban majd húsz latin–magyar kisserzőtár jelent meg, ma nincsen egyetlen ilyen méretű szótár sem a pi-

acon. A szótár mérete és szóválogatása igen szerencsés: jól találta meg azt a kört, akiknek az alapszavakra és az alapvető grammatikai információkra van szükségük, de a középszótár már túl sok lenne nekik. Így a latint tanuló gimnazistáknak vagy az érdeklődő laikusoknak testhezálló munka. (A szó szoros értelmében is, hiszen a kis alakú szótár egy mérete-sebb zsebbe könnyen belecsumszatható.)

A szótár 7000 latin címszót tartalmaz, ez felöleli a legnépszerűbb gimnáziumi tankönyvsorozat, az N. Horváth Margit – Nagy Ferenc-féle könyvek anyagát és a standard gimnáziumi latin nyelvtan példaszavait. Magába foglalja azt a 800 szavas alapszókincset, amelyet az ELTE BTK Latin Tanszéke határozott meg. Ezt egészítik ki a Tinta Könyvkiadó honlapján található latin–magyar szótárban legtöbbször keresett szavak, vagyis a közigenyrt is szolgálja a mű.

Az alapszint ugyanakkor egyáltalán nem jelent alapszintű gondosságot: komoly és lelkiismeretes szerkesztés eredménye a szótár, ahol az alakváltozatokat, a vonzatokat is feltüntetik, és többféle fordítási megfelelőt is adnak. Igaz, ezek nincsenek sorba rendezve, ami nem feltétlenül előny a keresett magyar megfelelő, szó vagy kifejezés megtalálásához.

A szótár felhasználóbarát: a kiejtést segíti a magánhangzók hosszúságának jelölése, a könnyű kezelhetőséget az oldal szélén végigfutó betűmutató csík. A bevezető épp annyi segítséget ad a szótár forgatásához, amennyi kell, se többet, se kevesebbet.

Egyedül a véletlenszerűen felbukkanó ábráknak nem világos a szerepük: értelmezni nem értelmeznek (egy gombát vagy delfint mindenki el tud képzelni), legfeljebb vidítják az olvasót.

Röviden: ügyesen és lelkiismeretesen szerkesztett, kézre álló kis szótár, amelyet jó szívvel ajánlhatunk minden, a latin nyelvvel ismerkedő gimnazistának, egyetemistának és érdeklődőnek.

Kevesbé sikerült kiadvány a *Magyar–latin közmondásszótár*. Ez a szótár Margalits Ede 19. századi nyelvész, horvát műfordító gyűjteményén alapul. Margalits azokat az ó- és újkorai latin szólásokat és közmondásokat gyűjtötte össze, amelyeknek a magyarban is van megfelelőjük. A magyar anyagot régi magyar közmondásgyűjteményekből szedte össze Baranyai Decsi János 1598-as művétől Sirisaka Andor 1890-es közmondásgyűjteményéig. Ezekből válogatta ki azokat, amelyeknek antik vagy újabb szerzőknél, esetleg a Bibliában vagy Erasmusnál latin párhuzama van. Harminc év gyűjtőmunkájának eredményét vaskos kötetben adta ki 1895-ben *Florilegium proverbiorum universae latinitatis* [Az egyetemes latinság közmondásainak gyűjteménye] címmel. 1910-ben pótkötet jelent meg hozzá. Ez a *Florilegium* képezi a mostani könyv alapját is. A könyvben kb. 2000 egyedi magyar közmondás szerepel 2600 előfordulással és 1900 latin 2800 előfordulással. A közmondások a magyar megfelelők kulcsszavai szerint vannak ábécérendbe szedve. Elöl áll(nak) a magyar közmondás(ok), idézetek, utána a latin megfelelő(k). Egy példa a 17. oldalról:

ALSZIK

Mind a két fülére aluszik. [*Dugonics*]

In aurem utramvis dormit [Terent. *heaut.* 340. alapján]

Az előszó szerint a mostani változatot Kovács Erzsébet vizsgálta át és egészítette ki, feloldotta és egységesítette a lelőhelyek jelölését is. Egy ígéretes és gazdag anyagot vehet tehát kezébe az olvasó, ám örömét több dolog is csorbítja.

Az egyik a terminológiai tisztázatlanság. Már maga Margalits panaszkodott a világos szempontok hiányára a hatalmas anyag megrostálásában és csoportosításában, amikor 1899-ben folytatásokban közölte munkáját a *Nyelvtudományi Közleményekben*. Épp ez lett volna a feladata a modern kiadást gondozó Kovács Erzsébetnek, de sajnos ő is adós maradt vele. A munka címében ugyan köz-

mondásgyűjteményt ígér, de a példák nagy része nem sorolható ide. Hogyan tarthatnánk közmondásnak egy bibliai idézetet vagy antik latin szerzőtől vett szállóigét? Érdemes lenne megfontolni a cím megváltoztatását, vagy – ha megmarad az eredeti, Margalits adta cím – legalább magyarázatot fűzni hozzá.

A következő gond a lelőhelyek azonosíthatósága, illetve ennek hiánya. A magyar anyagra vonatkozóan még csak megtaláljuk a források listáját (bár oldalszámot nem kapunk az egyes mondásoknál), a latin anyagban viszont teljesen eltéved az olvasó. A legtöbbször egyszerűen annyi áll: *Flor.*, ami visszautal Margalits művére, oldalszám nélkül. Más esetben olyan rövidítéseket találunk, amelyek a nem szakemberek számára teljesen használhatatlanok, például az idézett példánál feltüntetett utalásból kevesen találnák ki, hogy Terentius *Heautontimoroumenos* (Az önkínzó) című művéről van szó, vagy egy Plutarkhosz-idézetnél a 64. oldalon a *Plutarch. vit. parall. Solon*. nem sokat mond. A latin lelőhelyek efféle nagyvonalú leegyszerűsítése még kevésbé teszi érthetővé, a magyar források listájánál miért kellett többsoros, még az eredeti betűformákat is megtartó leírást adni. El kellene döntenie, hogy azt tűzi-e ki célul a szótár, hogy vissza-kereshető idézeteket adjon (ebben az esetben filológiai pontosság kellene az idézett helyek megadásánál), vagy az érdeklődő átlagemberre szabja a tájékoztatást, ekkor viszont elég lenne a szerző neve.

A harmadik gond az anyag csoportosítása. A jelenlegi csoportosítás, mint említettük, a magyar mondásokból kiemelt kulcsszavak betűrendjét követi. Sokszor azonban nem világos, miért épp az adott szó lett a legfontosabb a szerkesztő szerint: például a Szenczitől vett *Nehéz az agg rókát törbe ejteni* a *nehéz* kulcsszónál szerepel (154), holott lehetne a *kulcsszó* a *róka* vagy a *törbe ejtés* is. Egy efféle anyagnál a témakörök szerinti csoportosítás szinte kínálja magát. Ennél a megoldásnál a latin mondások felől is lehetne keresni, most ugyanis csak a magyar oldalról lehet. Egyéb-

ként más közmondás- vagy szólásgyűjtemények mind ezt a kézenfekvő megoldást követik. Így a példánkban szereplő egységet is lehetne a *tapasztalat, bölcsesség, öregkor* stb. témakörbe utalni, más mondásokkal együtt.

A könyvben való eligazodást az előző sem segíti: sok, az olvasó számára érdektelen kiadástörténeti adatot sorol fel, az viszont csak nehezen, többszöri figyelmes átolva-

sásra derül ki belőle, tulajdonképpen mit is tartalmaz a könyv, milyen céllal, és mit hol kell(ene) keresni benne.

Összességében a közmondásszótár értékes és gazdag anyagot felölelő munka, amely alapos átszerkesztés után hasznos és gazdag műveltséget adhatna. Megérné a fáradságot.

C. Vladár Zsuzsa

KONTRÁNÉ HEGYBÍRÓ EDIT – CSIZÉR KATA – PINIEL KATALIN (SZERK.)

HALLÁSSÉRÜLT FIATALOK IDEGENNYELV-TANULÁSA MAGYARORSZÁGON

Zárótanulmányok és módszertan, óratervekkel

150 oldal, 2490 Ft

A kötet a *Siket és súlyosan nagyothalló diákok idegennyelvtanulási motivációja, képzetei és stratégiái* című projekt zárásaként született. Az országos kutatás célja a hallássérültek intézményeiben tanuló 14–19 éves fiatalok idegennyelvtanulási helyzetének feltérképezése volt. A munka hazai viszonylatban úttörőnek mondható, hiszen a magyarországi siket és súlyosan nagyothalló tanulók idegennyelvtanulásával nem foglalkoztak még mások.

A kötet első része összefoglalja a kutatás fő eredményeit: a kérdőíves adatok statisztikai elemzését, a tanulói interjúk, illetve a tanárokkal és intézményvezetőkkel folytatott beszélgetések elemzését. A második rész olyan szurdopedagógiai ismereteket és módszertani tapasztalatokat ad át, amelyek jó alapot képezhetnek a siketek idegennyelvtanításához. A harmadik rész rugalmasan szerkesztett tematikus óravázlatokat és feladatlapokat tartalmaz kezdő siket csoportok és tanáraik számára, amelyekhez az óratervekben megadott internetes címen elérhető interaktív táblás tananyagok is kapcsolódnak.

A kiadványt ajánljuk hallássérülteket oktató tanároknak, illetve nyelvtanároknak, hogy eredményesebbé és változatosabbá tehessék óráikat. Emellett hallássérült fiatalok szülei számára is hasznos olvasmány lehet, mert számos tanácsot találhatnak benne arról, miért és hogyan érdemes a halláskárosodás ellenére is idegen nyelvet tanulni.

Megvásárolható a kiadóban:

TINTA KÖNYVKIADÓ

1116 Budapest, Kiskőrös utca 10.; tel.: (1) 371-0501; fax: (1) 371-0502

E-mail: info@tintakiado.hu; honlap: www.tintakiado.hu